

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

FORMATION OF GENDER CULTURE OF STUDENTS OF INSTITUTIONS OF HIGHER AGRICULTURAL EDUCATION: THE ESSENCE AND ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS

У вступі зазначений об'єкт та предмет дослідження, а також його мета – уточнення сутності формування гендерної культури та конкретизація його організаційно-педагогічних умов у діяльності закладів вищої аграрної освіти. Розглянуто підходи та конкретизовано поняття «формування гендерної культури» як процесу розвитку та саморозвитку характеристик особистості студента, що визначають спосіб оформлення ним власної життєдіяльності у всіх сферах суспільних відносин на основі егалітарних цінностей та рівноправності, що відбувається під впливом умов навчання та виховання у вищій школі демократичного суспільства. В основній частині зазначено, що в педагогіці умови розуміються як особливості організації педагогічного процесу, які зумовлюють його результати та об'єктивно забезпечують можливість їх покращення шляхом впровадження педагогами передових освітніх методик, сучасних та інноваційних технологій, реалізації нової парадигми освіти, кращого педагогічного досвіду тощо. Організаційно-педагогічні умови поєднують групу цілеспрямовано сконструйованих можливостей (змісту, методів та форм), пов'язаних з організацією управління функціонуванням та розвитком педагогічних систем та процесів. Виділено та охарактеризовано організаційно-педагогічні умови формування гендерної культури студентів: 1) підвищення гендерної компетентності викладачів та, насамперед, кураторів академічних груп, шляхом організації методичної роботи; 2) формування гендерно-чутливого середовища вищого навчального закладу, заснованого на засадах гендерної рівності та недискримінаційності; 3) залучення та участь студентів у позанавчальній діяльності, спрямованій на формування гендерної культури з акцентом на засвоєнні сучасних наукових гендерних знань як основи ціннісного ставлення до егалітарних ідеалів. Отримані результати можуть бути використані у практиці роботи закладів вищої освіти з формування гендерної культури студентів, організації методичної роботи з викладачами та розроблення її методичного забезпечення.

Ключові слова: гендерна культура, студенти аграрних закладів вищої освіти, формування гендерної культури, педагогічні умови, організаційно-педагогічні умови.

Во введенні ukazan ob'yeht i predmet issledovaniya, a takzhe yego tsel' – utochneniye sushchnosti formirovaniya gendernoy kultury i konkretizatsiya yego organizatsionno-pedagogicheskikh usloviy v deyatel'nosti zavedeniy vysshogo agrarnogo obrazovaniya. Rassmotreny podkhody i konkretizirovano ponyatiye «formirovaniye gendernoy kultury» kak protsess razvitiya i samorazvitiya kharakteristik lichnosti studenta, opredelyayushchikh sposob oformleniya im sobstvennoy zhiznedeyatel'nosti vo vseh sferakh obshchestvennykh otnosheniy na osnove egalitarnykh tsennostey i ravnopraviya, proiskhodyashchego pod vliyaniyem usloviy obucheniya i vospitaniya v vysshey shkole demokratcheskogo obshchestva. V osnovnoy chasti ukazano, chto v pedagogike usloviya ponyayutsya kak osobennosti organizatsii pedagogicheskogo protsessa, kotoryye obuslavlivayut yego rezultaty i ob'yektivno obespechivayut vozmozhnost' ikh uluchsheniya putem vnedreniya pedagogami peredovykh obrazovatel'nykh metodik, sovremennykh i innovatsionnykh tekhnologiy, realizatsii novoy paradigmy obrazovaniya, luchshego pedagogicheskogo opyta i tak daleye. Organizatsionno-pedagogicheskiye usloviya ob'yedinyayut gruppu tselena-pravlenno skonstruirovannykh vozmozhnostey (soderzhaniya, metodov i form), svyazannykh s organizatsiyey upravleniya funktsionirovaniyem i razvitiyem pedagogicheskikh sistem i protsessov. Vydeleny i okharakterizovany organizatsionno-pedagogicheskiye usloviya formirovaniya gendernoy kultury studentov: 1) povysheniye gendernoy kompetentnosti prepodavateley i, prezhde vsego, kuratorov akademicheskikh grupp, putem organizatsii metodicheskoy raboty; 2) formirovaniye genderno chuvstvitel'noy sredy vysshego uchebnogo zavedeniya, osnovannoy na printsipakh gendernogo ravenstva i nediskriminatsionnosti; 3) vovlecheniye i uchastiye studentov vo vneuchebnoy deyatel'nosti, natselennoy na formirovaniye gendernoy kultury s aktsentom na usvoenii sovremennykh nauchnykh gendernykh znaniy kak osnovy tsennostnogo otnosheniya k egalitarnym idealam. Poluchennyye rezultaty mogut byt' ispol'zovany v praktike raboty zavedeniy vysshogo obrazovaniya po formirovaniyu gendernoy kultury studentov, organizatsii metodicheskoy raboty s prepodavatelyami i razrabotke yeye metodicheskogo obespecheniya.

Key words: readiness for innovative pedagogical activity, creative activity, culture, individual culture, culture of self-expression of future educators of pre-school establishments.

УДК [378.015.311:305 (477.7)]:338.431
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.43>

Шлеїна Л.І.,

докт. філософії з освітніх, пед. наук,
ст. викладач кафедри
суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зі здобуттям незалежності Україна обрала курс на інтеграцію у світову спільноту на основі демократичних перетворень. Основою яких є права людини, безумовно що передбачають рівноправність за ознакою статі як умова сталого розвитку, соціальної та культурної сфер життя суспільства.

Тому важливим і дуже непростим завданням є формування культури гендерної рівності, яка охоплює всі сфери соціальних відносин. Так, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» (2005) [10] розглядає виховання та пропаганду такої культури, поширення просвітницької діяльності у цій сфері як один

із напрямів державної політики. Об'єктом дослідження виступає процес формування ґендерної культури (ГК) студентів. Предметом – діяльність закладів вищої аграрної освіти щодо формування ГК студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки у педагогіці культура сприймається як мета і результати виховання й освіти, то розуміння сутності ГК у педагогічних дослідженнях висловлює швидше педагогічний ідеал, бажаний, а чи не актуальний стан ГК особистості. Незважаючи на безумовну актуальність проблеми її формування для систем освіти країн, які стали на шлях демократичних перетворень, підходи до розуміння сутності ГК вчених України та інших країн є досить суперечливими. Так, Ю. Бичихін розглядає її як біосоціально детерміновану, суб'єктно обумовлену систему інтегральних якостей особистості, що виявляється в статево-рольовій поведінці, і визначальну успішність вибудовування ґендерних відносин [4, с. 10-11]. С. Богомаз, С. Матюшкова та Н. Медвецька вважають, що ГК – це культура взаємин між статями, яка виступає базовим компонентом культури особистості [12, с. 68]. О. Цокур вказує, що це особливий спосіб оформлення людьми своєї життєдіяльності, зумовлений їх прагненням максимальної реалізації своїх сил і здібностей як представників певної соціальної статі. ГК проявляється через комплекс інтелектуальних, ціннісно-сміслових та поведінкових характеристик особистості, заснованих на знанні основ ґендерної теорії, розвитку духовних потреб, інтересів та смаків, що визначають вибір стратегії ґендерної ідентичності засвоєння цінностей, норм і правил статево-рольової поведінки, що відповідають біологічній статі [5, с. 644]. Л. Вовк вважає, що це сукупність суспільних цінностей, що склалися в тому чи іншому суспільстві, які відточувалися суспільством у ході його історії, і яким повинен слідувати кожен індивід, дотримуючись норм як щодо чоловіків, так і щодо жінок [7, с. 54] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визначення і реалізація організаційно-педагогічних умов у формуванні ґендерної культури у здобувачів аграрних закладів вищої освіти.

Мета статті полягає в уточненні сутності формування ГК та конкретизації його організаційно-педагогічних умов у діяльності закладів вищої аграрної освіти.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, досить часто автори, декларуючи ідеї ґендерної рівності та егалітаризму, наполягають на загальнообов'язковості норм і розпоряджень ГК, не піддають сумніву бінарну опозицію в ній (жіночість – мужність), пов'язують її з виконанням соціо-статевих ролей та виправдовують приналежністю та соціальних вимог до людей. Аналізуючи наявні

визначення сутності ГК, можна назвати, що така непослідовність пов'язані з хиткістю методологічних позицій. На думку М. Воронки та А. Петручені, існуючі підходи до розуміння сутності ГК можуть бути об'єднані в три групи: поло-диференційований, соціостатевий (статево-рольовий) і власне ґендерний. Останній визнає соціально та культурно конструйований характер ґендерних відмінностей, що виправдовують різний соціальний статус чоловіків і жінок, що відтворюють ґендерну асиметрію та обмежують можливості особистісної самореалізації. При цьому відбувається відмова від бінарних опозицій та перехід до багатопольової моделі соціального конструювання ґендеру [6, с. 26; 12, с. 199-200]. Виходячи з такого підходу, М. Воронка розглядає ГК особистості як складову загальної культури. Перша містить комплекс характеристик (знань, якостей, звичок, способів досягнення задуманого, ціннісних орієнтацій), що визначають розвиток та саморозвиток особистості, спосіб оформлення нею власної життєдіяльності у всіх сферах соціальних відносин залежно від її ґендерного світогляду (патріархатного чи егалітарного) [9, с. 150]. Демократичному суспільству відповідає ГК егалітарного типу, що виявляється у всіх сферах його життя. Процес цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість з метою розвитку у неї певних соціально та професійно значущих якостей (світогляду, знань, навичок, уваги, ціннісних орієнтацій, певних відносин тощо), що реалізується спеціально організованою сукупністю змісту, форм, методів та засобів, у педагогіці визначається як формування. Це цілеспрямований процес розвитку та становлення особистості під впливом зовнішніх впливів виховання, навчання, соціального середовища; процес становлення людини як суб'єкта та об'єкта суспільних відносин. Таким чином, формування ГК студентів можна розглядати як процес розвитку та саморозвитку характеристик особистості, що визначають спосіб оформлення нею власної життєдіяльності у всіх сферах суспільних відносин на основі егалітарних цінностей та рівноправності, що відбувається під впливом умов навчання та виховання у вищій школі.

Основна частина. У педагогіці умови розуміються як особливості організації педагогічного процесу, які детермінують результати навчання, виховання та розвитку особистості, об'єктивно забезпечують можливість їх покращення за допомогою застосування передових освітніх методик, реалізації нової парадигми освіти, впровадження сучасних та інноваційних технологій, кращого педагогічного досвіду. О. Литвин визначає педагогічні умови як комплекс спеціально спроектованих генеральних факторів впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу та особистісні параметри всіх його учас-

ників. Вони забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють всебічному розвитку особистості, створюють сприятливі можливості для прояву її задатків, обліку потреб, формування загальнолюдських та професійно важливих якостей, загальних та професійних компетенцій [9, с.56]. Як обставини, що створюються педагогами та зумовлюють певний напрямок розвитку навчально-виховного процесу, вказує Є. Хриков, педагогічні умови мають практичну, нормативну спрямованість на підвищення ефективності педагогічної діяльності, імовірнісний характер забезпечення її результату та локальний характер застосування. Вони не суперечать прояву педагогічних закономірностей, принципів та правил [13, с. 13]. У педагогічній практиці будь-які умови діють сукупно, утворюючи комплекс педагогічних умов, що може стосуватися як загалом стратегії розвитку певних щаблів освіти, і освітньої системи навчального закладу. О. Литвин запропонував типологію педагогічних умов за дев'ятьма ключовими показниками: доцільність, процесуально-особистісна детермінованість, сутність, призначення, послідовність, спрямованість, структурованість, значимість та конкретизованість. Обґрунтування сукупності педагогічних умов потребує її співвідношення з досліджуваною педагогічною реальністю, втіленою у виділених їм складових названої реальності. Для конкретного дослідження, справедливо вважає вчений, уточнення та конкретизація сукупності педагогічних умов залежить від специфіки предмета дослідження. Ця специфіка визначає спрямованість умов та наповнення їх конкретним змістом [2, с. 16-17]. Для нашого дослідження ми виділили низку організаційно-педагогічних умов формування ГК студентів управлінського та технічного рівнів: 1) на управлінському рівні – підвищення ґендерної компетентності викладачів та, насамперед, кураторів академічних груп, шляхом організації методичної роботи. За даними досліджень [3; 13], академічне середовище недостатньо сприйнятливе до ідей ґендерної рівності, чому сприяють пов'язані з їх використанням панічні настрої частини соціуму – будь-які трансформації у сфері ґендерних відносин розглядаються як загроза традиційній сім'ї, нормативним моделям жіночності та мужності. З іншого боку, навіть дотримуючись ґендерної риторики, педагоги вищої школи часто зводять її до проблеми.

Особливу важливість мають: гендерознавчі дослідницькі проекти, що реалізуються в рамках науково-дослідної творчості студентів; організація студентського самоврядування, націленого на практичну реалізацію принципів ґендерної рівності та недискримінації; заохочення жіночого лідерства та формування лідерського потенціалу

студентства відповідно до вищезгаданих принципів; співробітництво та взаємодія з громадськими організаціями у сфері прав людини, ґендерної рівності та ґендерної освіти.

Висновки. Формування ГК студентів – це процес розвитку та саморозвитку характеристик особистості, визначальних способів оформлення нею власної життєдіяльності у всіх сферах суспільних відносин на основі егалітарних цінностей та рівноправності, що відбувається під впливом умов навчання та виховання у закладі вищої освіти. Педагогічні умови – це спеціально та цілеспрямовано створені педагогами особливості організації педагогічного процесу, що зумовлюють його результати та об'єктивно забезпечують їх поліпшення. Особливу групу складають організаційно-педагогічні умови, що поєднують цілеспрямовано сконструйовані можливості, пов'язані з організацією управління функціонуванням та розвитком педагогічних систем та процесів. Виділено організаційно-педагогічні умови формування ГК студентів, що реалізуються на управлінському та технічному рівнях: підвищення ґендерної компетентності викладачів та, насамперед, кураторів академічних груп; формування ґендерно-чутливого середовища закладу вищої освіти; залучення та участь студентів у позанавчальну діяльність з акцентом на засвоєнні сучасних наукових ґендерних знань як основи ціннісного ставлення до егалітарних ідеалів. Отримані результати можуть бути використані у практиці роботи закладів вищої освіти з формування ГК студентів, організації методичної роботи з викладачами та розроблення її методичного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєва В. Соціалізація студентської молоді в позанавчальній діяльності як соціально-педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 5. С. 419–425.
2. Безпальча Р. ґендер і ми. Інтегрування ґендерного підходу в освіту та виховання : навч.-метод. посіб. для шкільної та студентської молоді. Київ : Школа рівних можливостей, 2009. С. 155.
3. Братко М. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Сер. : Педагогічні науки. 2015. Вип. 135. С. 67–72.
4. Богомаз С. Л., Медвецька Н. М., Матюшкова С. Д. Сравнительный анализ формирования психологических аспектов гендерной культуры студентов университета : Право. Экономика. Психология. 2019. № 4. С. 67–74.
5. Вовк Л. Формування ґендерної культури особистості у національній системі освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 6. С. 53–56.
6. Воровка М. І. Теорія і практика розвитку ґендерної культури студентів вищих навчальних закладів України: (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) : авто-

реф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01. Кропивницький, 2019. 40 с.

7. Воровка М. І. Розвиток гендерної культури студентства у фокусі історико-педагогічного дослідження : монографія. Мелітополь : 2019. 410 с.

8. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 4. С. 43–63.

9. Габа І. М. Освітнє середовище: соціально-психологічна парадигма. *Актуальні проблеми психології* : Т. 7; вип. 22. Київ : 2010. С. 27–31.

10. Литвин А. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 9–28.

11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/>.

12. Петрученя А.Г., М.И.Воровка. Концепт «гендерная культура» в педагогических исследованиях на Украине. *Психолого-педагогические проблемы*

личности и общества : материалы Международной научно-практической конференции (20 февраля 2014 года). Днепропетровск. 2014. С. 199–200.

13. Цокур О. Формування гендерної культури майбутніх фахівців упродовж їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі: аналіз концептуальних засад дослідження проблеми. *Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. 27–29 квітня 2011 р., Тернопіль : Київ, 2011. С. 244–246.

14. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–15.

15. Шлеїна Л.І. Сутність компетентнісного підходу у вищій освіті. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Випуск 81 (3) 2018. С 50-54

16. Шлеїна Л.І. Зміст гендерної компетентності викладача аграрного закладу вищої освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. Вип. 14. Том 2. С. 178–182.